

***Phoma nigrificans* (P. Karst.) Boerema, Loer. et Wittern – новий для території України небезпечний збудник хвороб озимого ріпаку**

АКУЛОВ О.Ю.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, кафедра мікології та фітоімунології
пл. Свободи, 4, м. Харків, 61077, Україна
e-mail: bipolaris@mail.ru

Ріпак або рапс (*Brassica napus* L. var. *oleifera* Metzger) – однорічна олійна рослина з родини Капустяних. Її насіння містить 48-52 % олії, яку використовують у лакофарбовій, миловарній, харчовій та інших галузях промисловості. Значення цієї культури в останні декілька років суттєво зросло через використання рапсової олії для одержання біодизелю. Через високу рентабельність вирощування ріпаку, площі, що займає ця культура, постійно збільшуються. Зараз ріпак стає однією з основних сільськогосподарських культур в Україні.

Під час обстеження посівів озимого ріпаку в околицях м. Хорол (Хорольський р-н, Полтавська обл.), що проводилося 15 квітня 2009 р., нами було виявлено масове захворювання рослин на фомоз. На листовій пластинці та черешках формувалися великі світлозабарвлені некротичні плями з пікнідами гриба-збудника, а біля основи стебел спостерігалися ознаки раку. Рослини були вирощені з насіння, одержаного з Німеччини.

Збудника хвороби було ідентифіковано нами як *Phoma nigrificans* (P. Karst.) Boerema, Loer. et Wittern. (базионім *Sphaeronaema nigrificans* P. Karst.; телеоморфа *Didymella macropodii* Petr.). Для *P. nigrificans* є характерними несептовані подовжено-еліптичні або субциліндричні конідії 6-8,5 (-10) x 1,5-2,5 (3) мкм з двома невеликими краплями на обох кінцях. За цими ознаками *P. nigrificans* надійно відрізняється від інших видів *Phoma*, що є паразитами *Brassica napus*: *P. lingam* (Tode: Fr.) Desm. та *P. sublingam* Boerema, а також від неспеціалізованого паразита широкого спектру культурних рослин *P. exigua* var. *exigua* Desm. [2]. Гербарний зразок *P. nigrificans* було інсеровано до мікологічного гербарію Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна як CWU (Myc) AS 3258.

Важливою екологічною рисою *Phoma nigrificans* є висока толерантність до холоду. Масовий розвиток цього виду спостерігається саме у холодну пору року, тому субстратами для його розвитку слугують переважно багаторічні або озимі капустяні рослини: хрін звичайний (*Armoracia rusticana* Gaertn., Mey et Scherb.), озимий ріпак (*Brassica napus* L. var. *oleifera* Metzger) та, інколи, ярутка польова (*Thlapsi arvense* L.). Досі цей вид було зареєстровано виключно у країнах Північної Європи (Великобританії, Нідерландах, Німеччині та Польщі) [2; 4].

Зразок з України повністю відповідає діагнозу *P. nigrificans*, окрім забарвлення некротичних плям (у нашого зразка вони світлі). У 2002 р. H.A. van der Aa та S. Vanev включили до складу назв-синонімів *Phoma nigrificans* вид *Phyllosticta armoraciae* (Cooke) Sacc. (= *Ascochyta armoraciae* Cooke, non sensu Fuckel), який утворює такі ж самі світлозабарвлені плями [1]. Ця точка зору не була підтримана у монографії G.H. Boerema та співавторів, присвяченій роду *Phoma*, що була опублікована двома роками пізніше [2]. Станом на цей час за даними MucBank (CBS) ці назви все ж таки визнано синонімами [5]. Для остаточного встановлення номенклатурного статусу виявленого виду ведуться подальші дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aa van der H.A., Vanev S. A revision on the species described in *Phyllosticta*. – Utrecht: CBS, 2002. – 510 p.

2. Boerema G.H., Gruyter J. de, Noordeloos M.E., Hamers M.E.C. *Phoma*. Identification manual. – CABI Publishing, 2004. – 470 p.
3. Boerema G.H., Loerakker W.M., Wittern I. Zum Auftreten von *Phoma nigrificans* (P. Karst.) comb. nov. (Teleomorph *Didymella macropodii* Petrak) an Winterraps (*Brassica napus* L. var. *oleifera* Metzger) // Journal of Phytopathology. – 1986. – **115**, N 3. – S. 267-273.
4. Marcinkowska J., Gruyter J. De *Phoma nigrificans* (P. Karst.) Boerema et al., a new species for Poland // Journal of Phytopathology. – 1996. – **144**, N 1. – S. 53-54.
5. *Mycobank*: інтерактивна база даних. – <http://www.mycobank.org/>